

МАЛОИЗВЕСТНИЯТ СВЕТОГОРСКИ ИКОНОПИСЕЦ,
НА АТОНСКИТЕ НОВОМЪЧЕНИЦИ, ДОСИТЕЙ ОТ ПЕЧ

Специално място трябва да се отдели на *ролята на Света гора* в духовния живот през епохата на Османското иго. Известно е, че по време на османското владичество Атон представлява “кивота” на религиозния и духовна съкровищница на Православието с Балканско излъчване и значение. Светогорските монаси се произнасят по религиозни и духовни въпроси. Атон приютява движения, които имат силен културен и обществен резонанс на времето. Заслужава внимание движението на т. н. *Коливади*.¹

Както Исихастското движение, през XIV век се е заемало с проблема за съборността и за вселенността на Църквата, които се определят от границите на автентичната вяра и традиция, където се съхранява възможността за спасението и за обожествяването. Тази позиция на исихастите била продължена и поддържана от светогорските отци през целия период на робството, с нов върхов момент - на новоисихастите-коливади срещу новото западно нашествие чрез Просвещението, и срещу течението на прозападно и прокатолически настроените антиколивади. Водачите на атонското движение на коливадите, после канонизирани за светци от Православната църква, се борят с новото течение на светския дух от Запад, като динамично представят светоотеческата добротолубска традиция и успоредно с това изобличават в несената или възпроизведена на място заблуда.

Атонският Неоисихазъм (Просвещение) не представлява само едно вътрешно движение, което се проявява и изчерпва само в гръцките предели,

¹ Наименованието “Коливади” Κολλιβάδες идва от думата “коливо” κόλλιβο-варено жито за помен. То е подробно обосновано в книгата на Никодим Светогорец “Изповядване на вярата” >Ομολογία Πίστewς (Венеция, 1819). В българския език думата “коливо” идва от гръцки и употребата ѝ е свързана с християнския обичай да се раздава за “Бог да прости” варена пшеница - **коливо**. (За произхода и значението на думата в българския език вж.: Братанов, И. Произход и значение на думата “коливо”. - *Духовна Култура*. С., LXXXI, кн. 3, 2001, 12 - 16.). Вж. Йеромонах Амфилохије Радовић. *Покрет Кољивара, духовно-литургички препород и грчка црквена братства*. - Гласник Српске православне цркве. Београд, 3 март, 1976.

но се разпространява и сред останалите Балкански страни. Поначало за много просветени, както и за Православната църква в Балкански регион се приема като една духовна общност. И без друго всички се намират под едно и също нечовешко господство и теглят патилата на робството по същия начин. Затова се срещат много творби на Просвещението да са отправени към цялата Балканска духовна и политическа общност. Богословски съчинения като напр. на свети Никодим Светогорец да са адресирани към всички православни християни, творби на светогорските просвещеници да стават достъпни на целия славянски свят, които стават известни чрез преводи или тяхната свободна обработка от славянски книжовници, според традицията на епохата, и оригинални съчинения да отразяват общия идеологически климат на времето.

Със съчиненията на Никодим Светогорец се свързва богословието със светоотеческата литература и става достъпно на народа най-вече чрез нравствените примери на безбройните светци, мъченици и най-много новомъченици. Така със светогорското движение на Просвещението (Неосихазма) се полагат основите на ценностите на просветата, на изследването на древността, на елинизма и на науката. Също Балканското излъчване на Атонското Просвещение става носител на духовната култура, за извисяване и нранствено усъвършенстване във всички области.

Към този балкански дух принадлежат и богослужебните текстове на много светци, които са влезли в духовния живот на Balkanija Orthodoxa, като на пример: Св. Петка Епиватска-Търновска-Белградска-Яжка. Според Климентина Иванова: „*Оригинални жития (каквото е житието на св. Петка Търновска от Патриарх Евтимий, - чиято обработка на говорим български език е влязла в много дамаскини) са отглас от дълбините на историята. Те възраждат в народната памет спомени за свободния живот, когато българските царе са побеждавали в бран; пренасяли са мощи и са укрепвали градове, когато българските отишеници са вършили чудеса и са закриляли своите сънародници и еднородния си български народ*”.² Подобни по характер са и материалите за новите мъченици, с които щя се занимаем по-надолу.

*Светогорската килия на Св. Николай в Иверския скит³
като център за подготовка на Новомъченичество*

С идването на османските турци културното развитие на поробените балкански страни забавя своето темпо. Последница от нашествието и

² Иванова, Кл. Житиеписни творби. *Стара Българска Литература.*, 4 (1986), с. 27.

³ Иверският скит “Св. Йоан Предтеча” е бил изцяло средище за подготовка на новомъченици. Негов основоположник бил новомъченикът Яков Костурски (през 1500 г.), който загинал мъченически (1511 г.) в Цариград заедно със своите двама ученици, както бе споменато. Първоначалната килия на св. Яков нарастнала в скит, както е засвидетелствано в завета на Цариградския патриарх Серафим I през 1734 г. Централният храм бил построен през 1779 г. Типикът на скита бил написан в манастира Ивер през 1788 г. В началото на XIX в. този скит станал център на новомъченичество.

робството е, че балканските народи свързват неразделно съдбата си. Националното чувство и чувството на православната вяра се преплитат в едно, защото замаяната на вярата предизвиква автоматическа промяна в живота на помохамеданчените - в облекло, нрави и обичаи.

През този период ръководна роля за поддържане на духа, народността и книжовността поемат манастирите в Света гора - Атон. Тук приетата православна култура от страните на Югоизточна Европа се доразвива и разпространява по своето. Тази култура през периода на османското иго обединява още повече поробените балкански народи за съхраняване на културното им битие и народностното им съзнание. През това време единствено Света гора продължава традициите на православната книжнина и духовност. Всички останали книжовно-просветни центрове свеждат до минимум своята дейност или са били напълно унищожени от завоевателя в изпълнението на неговата политика на насилствена народностна и религиозна асимилация на поробените балкански народи. Срещу тази асимилаторска политика винаги се оказва съпротива - стихийна и организирана. Едни от най-активно противодействащите срещу асимилаторската политика на завоевателя са новомъчениците. Много от тях минават през Света гора, където са духовно насърчени и подкрепени в техния подвиг.

През столетията на турско владичество Света гора продължава да притегля будните народни синове. Там те намират пристан и духовна подкрепа. Неслучайно именно в Атон получава идейна обосновка новомъченичеството, което представлява основна форма на съпротива срещу асимилаторската политика на завоевателя. Много от новите мъченици са духовно подкрепени и окуражени за подвига си в Атон.

В рамките на светоотеческата традиция, Атон изразява своя патриотизъм, отбранявайки се от исляма и от западната опасност. Този оригинален патриотичен, а не националистичен дух е разпространен от атонските възпитаници във всичките балкански страни.

Новомъченичество е проява на особена идеологическа съпротива на православно-християнската общност срещу завоевателя ислям.

Моята цел понастоящем е следната - изследвайки тази балканска духовна общност, да констатирам ролята на Света гора - Атон, като епицентър, служещ като приемник, усвоител и разпространител на тази култура. Всичко това определено се покрива с термина „Балкания Ортодокса“.

През този период в Атон и по специално в килията на „Св. Николай“ е живял опитният старец (по приготвянето към новомъченичество) Никифор⁴, наставникът Акакий и йеромонахът Григорий, който съпъствал мъчениците до мястото на мъчението. Григорий се връщал в Атон заедно

⁴ *Наставникът Никифор* бил изповедник (духовен старец) и на Цариградския патриарх Григорий V, когото турците обесили пред вратите на църквата в Цариград. През 1809-1819 г. патриархът бил на заточение в светогорския манастир Ивер. Катехизирал е Ефтимий Пелопонески, Игнатий Старозагорски, Акакий Серски и Онуфрий Габровски в мъченичеството. Григорий е осветил построения в тяхна чест храм в скита на «Св. Йоан Предтеча», в който са съхранени частици от светите им мощи..

със светите мощи на мъчениците. Тук йеромонахът Онуфрий Иверски,⁵ техен събрат, ги увековечавал с написване на житие и служба за честване на тяхната памет. Техният събрат и очевидец, монахът Доситей от Печ, рисувал образите им в свети икони.

Тук са били подготвени и духовно насърчени и трима българи: Онуфрий Габровски, Игнатий Старозагорски и Прокопий Варненски. В тази килия са били подготвени повече от десетина мъченици от известния старец Никифор, придружителя Григорий и наставника Акакий. Най-известните техни възпитаници са Евтимий Пелопонески (+22и март 1814), Игнатий Старозагорски,⁶ Акакий Серски (+1и май 1816), Онуфрий Габровски⁷ и Константин от о-в Идра, в чието житие се споменава за съществуването на опитен старец в Иверския скит, наставник на новомъченици, но не е споменато името му.

⁵ *Книжовникът Онуфрий Иверски* е роден в гр. Димицана, Пелопонес. След 1760 г. завършил местната Академия в Пелопонес и приел монашеството в Иверския манастир, където е починал през 1833 г. на седемдесетгодишна възраст. Той бил образован и мълчалив монах, приятел на Никодим Светогорец, който съчинил и неговото житие и послание. Под перото му излезли похвални слова и жития и за другите св. новомъченици. Негови са и похвалното слово, жития и службите на четиримата новомъченици от Иверския скит - Евтимий, Игнатий, Акакий и Онуфрий. Житиеписецът бил образован книжовник, поради което житията, написани от него, били издържани - не натоварени с излишни риторични схеми, достъпен език, тъй като са били адресирани до народа, написани като непосредствен спомен за събитията, разказвани от очевидци, затрогващи сърцата на слушателите и предразполагащи към преданост и обич към Христа, създаващи чувство на непосредственост и достъпност.

⁶ Той е роден в град Стара Загора. Родителите му Георги и Мария се преместили да живеят в Пловдив заедно с малкия Йоан. Още от малък той показал благочестив характер и отишъл в Рилската обител при строг старец за шест години. После се връща отново в Пловдив, когато турците събирали войска за да потушат бунтовете на сърбите. Турците принуждавали баща му да участва във войната с чин хилядоначалник, но баща му отказвал да воюва срещу братята си и бил жестоко мъчен и убит, а двете му дъщери и жена му били насила потурчени. Йоан, като узнал за трагедията на семейството си, се укрил и заминал за Букурещ, където се запознал с Евтимий, който по-късно загинал като мъченик за вярата в Цариград. От тук Йоан отишъл в Света гора, но минавайки през Шумен бил заловен от турски войници, които го насилили да смени вярата си. За да се спаси, той склонил да го направят мюсолманин. След това отишъл в Атон, където обиколил няколко манастира и заживял като отшелник в скита "Св. Анна" под наставничеството на старец Висарион. По-късно се преселил в Иверския скит "Св. Йоан Предтеча" при стареца Никифор и живял първоначално под неговите напътствия, а по-късно на стареца Акакий. След дълъг аскетически живот и след като се постригнал за монах с име Игнатий, получил разрешение да замине в Цариград и да се посвети на мъченичество. Там бил отведен от стареца Григорий, който седем месеца преди това съпроводил и неговия Букурещки познат Евтимий. Игнатий и Григорий заминали за Цариград. Там ги посрещнал един христорубец на име Йоан; който по-рано бил посрещнал и мъченика Евтимий -9.10.1814.

⁷ Произхождал от богато габровско семейство. Баща му се именува Делчо, а по-късно приема монашество под името Данаил. Майка му се казвала Анна. Неговото светско име е Матей и е бил възпитаван добродетелно от своите заможни родители. Когато карал осмата си година, бил наказан с побой от родителите си заради някаква лудория. В присъствието на турци той обещал да приеме мохамеданството. Родителите му с хиляди затруднения успели да го откопчат от ръцете на турците, за да го спасят

Както можем да заключим от проучените жития, при подготовката на новомъчениците била спазвана следната програма.

Когато кандидатът идвал в килията на „Св. Николай“ с желание да загине мъченически, старецът-наставник Никифор определя йеромонаха Акакий да го ръководи. И така, под наставничеството на Никифор и наблюдението на Акакий, бъдещият мъченикът започвал подготовката си. В този период послушникът бил подлаган на големи изпитания, които преодолявал с пост и молитва. Когато наставникът преценявал, че кандидатът е готов (достоеен) за подвига си, го миропомазвал; следвало постригването за монах-великосхимник. А когато кандидат

Сл. 1 Икона 1

мъченикът настоявал със силно желание да загине мъченически, тогава старецът Никифор определял йеромонаха Григорий за негов спътник до мястото на мъченичеството, който го поучавал, окуражавал и наблюдавал неговия победен край, като не го напуснал, докато не вземе (чрез подкуп на палачите) неговото тяло, за да го занесе в Атон и да го погребете там (вж. Икона 1).

По този начин са били подготвени мъчениците Евтимий Пелопонески, Игнатий Старозагорски, Акакий Серски и Онуфрий Габровски. По-късно съвременникът им Онуфрий Иверски (който бил роднина на новомъченика Евтимий) ги увековечил, като написал житие и служба в тяхна чест, които след това издавал старецът Акакий.

Сръбското присъствие в Атон за увековечаването на светогорските новомъченици

а) Днес срещаме в скита, в параклиса на мъчениците, една икона (вж. икона 2), на която са изографисани Евтимий, Игнатий и Акакий. В центъра

от обрязване. Като станал пълнолетен Матей заминал за Света гора и отседнал в Хилендарския манастир. Тук бил ръкоположен за йеродякон под името Манасий. Като си спомня за детството си и за своето отричане от християнската вяра, той се отдава на пост и молитва за да получи спасение. След това йеродякон Манасий пожелал да изповядва принадлежността си към християнската вяра пред турците, за да получи опрощение на своя грях. Той напуснал Хилендарския манастир под предлог, че отива на Светите места - Йерусалим, и се отправил към Иверския скит. В Иверския скит "Св. Йоан Претеча" при старец Никифор за да го подготви за мъченичество. Подложен на изпитания за четири месеца йеродякон Манасий е подстриган за великосхимонах Онуфрий и след изтичане на изпитанието, наставника му го изпраща заедно с атонския монах Григорий (същият, който съпровождал Игнатий Старозагорски, Евтимий Нови, и Акакий Серски) на о. Хиос. Онуфрий пострадал на 4.1.1818 г. на 32-годишна възраст.

Сл. 2 икона 2

Сл. 3 икона 3

на композицията са изобразени лицево, в цял ръст, трима аскети, млади и небрадявали, облечени във великосхимните си одежди (монашеско облекло). Евтимий и Акакий носят червена мантия, докато Игнатий – черна.⁸

⁸ Св. Игнатий, както и другите двама, е изографисан лицево, в цял ръст, като аскет, млад и небрадявал, облечен във великосхимните си одежди (монашеско облекло). Игнатий е в тъмнозелени към черни дрехи, понеже е бил загинал чрез обесване. Докато другите двама са с червени, понеже са били посечени с меч. Св. Игнатий държи иконата на Господа Иисуса Христа в дясната си ръка, а в лявата - мъченически кръст. Акакий държи в дясната си ръка иконата, на която е изобразено Възкресение Христово, и в лявата - палмово клонче. Може да се даде едно правдоподобно тълкуване, защо именно тези вещи е държал Акакий. Той е загинал на 1 май през възкресния период. Игнатий държи иконата на Иисуса Христа в дясната си ръка, а в лявата - мъченически си кръст. И накрая Евтимий в дясната си ръка държи върбов клон, а с лявата - също мъченически си кръст. Върбовото клонче е в ръката му вероятно, защото мъчението е започнало на Връбница (Цветница).

Начинът на рисуване (технотропията-мотивите) на иконите е светогорски, със западно влияние и следва принципите на школата на Никифор Аграфски.

В долния ляв ъгъл св. Игнатий малко преди мъчението се моли пред иконата на Пресвета Богородица. Неговото облекло е характерно за всичките мъченици, когато отиват да се представят пред кадията (съдията) - турски пъстри дрехи в зелен и червен цвят.

Молец се св. Игнатий се увенчава от Пресветата Богородица (вж. икона 6)

Сл. 6 Икона 6

Сѣѣ Игнатіи мола са вѣнчаеѣ
са ѿ Бѣѣ

ѣ Игнѣт Игнѣѣнт рспоуѣхѣмѣнт оуѣѣце-
ѣѣ рвсѣ ѣѣт Иѣѣѣѣѣѣ

Лъчите, с които е осян св. Игнатий, са заимствани от исихастката традиция: лъчи, светлина и др.

В десния долен ъгъл сцената изобразява св. Игнатий с червен хитон, оставен в грижливите ръце на неговите мъчители, които му налагат фалангата.

Бичуван в тъмницата - Мъчение „фаланга” (вж. икона 7)

Втората сцена от предпоследния ред долу представя изповедничеството на Православната вяра на св. Игнатий пред турските власти - Хегемоната.

Явяване пред Хегемона (вж. икона 7)

До тази житейска сцена следва сцената с неговата смърт, резултат от неговото изповедничество на Православната вяра. Наказанието му е било смърт чрез обесване. Заканата на съдията към мъченика, според неговия житиеписец, е да не могат християните да съберат неговата света кръв и да му се поклонят. Според думите на житиеписеца му „и така той излетял от висотата на бесилото в небесата, като белоцветна гълъбица и по този

Сл. 7 Икона 7

Біен виваєт въ тѣмныцѣ

Мвоуфіяжефбі ен цхавію

Икона 7

Предстаєтъ
игемноуРвсІюуфвфбі фп
згемні

начин застанал пред любимия и възделен Христос -Бог като някоя красива и богата невяста на истинското нетление и девство, и бил увенчан от Него с троен венец и диадема, като бил въведен в чертозите и жилищата на мъчениците, за да се радва всякога с тях.”

Обесване (вж. икона 8)

Икона 8

Свѣтъ вѣдет

Ксѣмѣѣ

В иконата художникът ясно е изобразил злобата на изпълнителите на това смъртно наказание.

В предпоследната сцена, в реда долу вляво и над сцената, която изобразява св. Игнатий молещ се, е нарисувана една платноходка, в нея са спътникът йеромонах Григорий и още двама души. Точно на горната част има следните два надписа:

Йером. Григорий пренася телата на св. мъченици в Атон, за да бъдат тържествено погребвани (вж. икона 9)

Следва следната сцена: *Погребение* (вж. икона 10)

Точно над свещниците има два надписа:

Точно в средата на долния ред на иконата е изобразено свящото погребение на новомъченика св. Игнатий Старозагорски. Погребението се

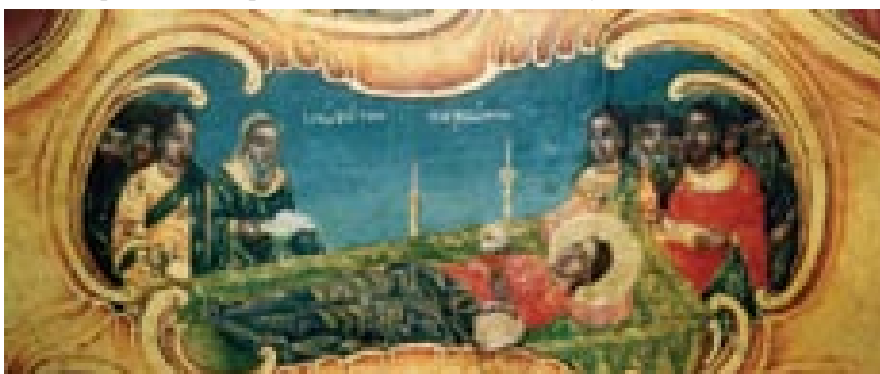

Икона 9

Ѡ: Трїе
новомоу-
ченицы во
Ѡтѣю горѣ
пренем
бывають

Пї Ъгїїї фєїт
Нєплѣфхсет
хрѣ фпх оух-
ндїѣфпх фцн
Гєзгнєїѣпх єїт
□Бгїїн □Пєпт
мєфкплѣїжн-
нфвї

е състояло в Света гора - Атон. От иконата се вижда неговата тържественост. Наставникът Никифор, по всяка вероятност изобразен с бяла брада, държи един служебник и чете погребалната му служба (чин). Един друг духовник с червена мантия, който участва в погребалната служба, по всяка вероятност е бил Цариградският патриарх Григорий V, понеже е участвал в мъченическата подготовка на св. Игнатий. Самият Григорий по-късно е имал същия мъченически край (чрез обесване). Монахът, който стои до него с черни дрехи и с монашеска скуфия, е спътникът му йеромонах Григорий, който е изобразен в лодката, когато пренася тялото му в Атон. На това тържество присъстват двама йеродякони и много монаси. Там по всяка вероятност е присъствал и иконописецът му, монахът Доситей. Това

Икона 10

Погрєбает сѧ

кзДѣкєфвї

Икона 11

Возвращаетъ лѣкшець, исцѣляетъ ра- зславленнаго	Єрѣуфеѣїѣ фп вѣлѣнѣїѣ ївфсеѣїѣ фпн рвсѣлхфпн
--	---

може да се предположи от точноста и от подробността при изображение на всяка сцена в иконата. На тържеството присъствал по всяка вероятност и неговият житиеписец и химнописец йеромонах Онуфрий Иверски. Също старецът Акакий и много други. И на тази сцена присъства исихасткият елемент - светлината. Точно в центъра на сцената са сложени два големи свещника.

В предпоследен хоризонтален ред от сцените в долната част на иконата, предпоследната от ляво на дясно сцена изобразява чудесата на светеца. Това са сцени, които са заемани от неговото житие и по-точно:

Връщане на „валантион”⁹ (кесия с пари), излекува разслабения¹⁰
(вж. икона 11)

Поместени са подобни сцени и от житията на светите новомъченици Евтимий и Акакий с надписи на гръцки и на славянски език. По долу помествам няколко.

За св. Евтимий (вж. икона 12):

За св. Акакий (вж. икона 13)

⁹ Един благочестив християнин преди блажения край на светеца му бил дал един валант (кесия с пари), за да ги изразходи за своите нужди. И в часа на неговото обесване (без всякакво съмнение може да се заключи, че палачите или мъчителите на мъченика са ги взели) пак като по чудо! се намерила кесията с всичките сребърници в ръцете на онзи мъж, който му ги е дал, въпреки че самият този щедро ги е раздавал, те остават през всичките дни в същия размер, без да се намалят или да се свършат.

¹⁰ Един ден в квартала Галата (в Цариград) в параклиса на Пресвета Богородица „Кику” закарали един демонясан и един парализиран. Монахът, който пазел параклиса, притежавал скуфията (монашеската шапка) на св. Игнатий по време на мъчението, която бил купил от палачите, поставил я върху болните, призовавайки името на новомъченика, и веднага, о чудо! парализираният се изправил на крака и обзетият от бяс оздравял и се умирал за слава на Христа Бога и за уверение в святостта на свети преподобномъченик Игнатий.

Икона 12

Ореоли (вж. икона 14) - Тримата новомъченика са украсени и със сребърни ореоли, украсени с растителни елементи. Върху ореолите са написани имената им на славянски, както и името на майстора Ореолите са еднакви и за тримата мъченика. Направена е една грешка - ореолът на Евтимий е сложен на главата на Акакий и обратно.

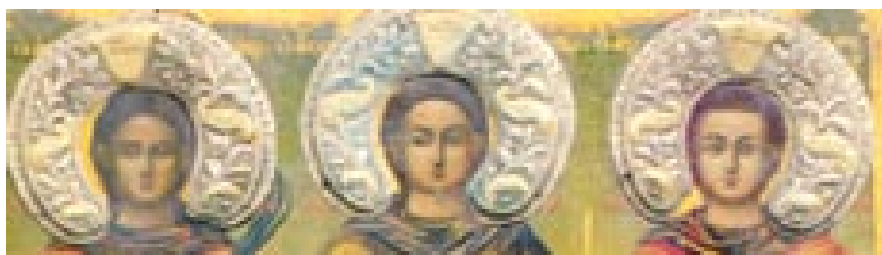
С гръцки букви са написани имената им върху иконата, а със славянски са написани ореолите.

б) Неизвестна икона на св. Онуфрий Габровски (нарисувана от същия иконописец, атонски монах Доситей, сърбин от Печ през 1824г.) (вж. икона 15)

Тук Онуфрий е представен лицево в полуфигура, облечен в монашеско облекло (великосхимник). В дясната си ръка държи един храм, а в лявата си ръка - кръст. Художникът е създал вдъхновен образ на млад

Икона 13

Икона 14

благовиден и смирен, подобен на традиционния тип на Христос. Това е първото изображение на св. Онуфрий Габровски и е ценно и с това, че художникът лично го е познавал.

В параклиса на скита съществуват и други икони с образите на новомъчениците от по-късно време.

Построен е параклис в чест на новите преподобномъченици Евтимий, Игнатий, Акакий и Онуфрий. След тържественото погребение на светите тела на св. Евтимий и св. Игнатий през 1814 г. и малко по-късно и на св. Акакий през 1816 г. патриарх Григорий V посветил малкия параклис в Иверския скит в тяхна чест. Това е станало преди 1819 г., понеже патриархът тогава е напуснал Атон. В този параклис са съхранени светите икони, също и мощехранилицата с честните им свети мощи. Тук на първи май се чества общият празник на светците, както се честват и поотделно на датата на тяхното мъчение.

в) Малоизвестна икона на св. Онуфрий Габровски (нарисувана от същия иконописец, атонски монах Доситей, сърбин от Печ през 1821 г.), (вж. икона 16).

Икона 15

Френските изследователи: G. Millet, J. Pargoire, L. Petit през 1904¹¹ споменават за една икона *Деисис* от манастира Пантократор в Света гора, в която се отбелязва, че е дело на същия художник 1821.

За по-горе споменатата икона можем да кажем следното: В центъра е изобразен, седящ върху трона “на славата” образа на Господ Иисус Христос, който излъчва светлина. Благославя с двете си ръце, облечен е със светъл хитон и тъмноцветна одежда.

От дясно и от ляво в цял ръст са изобразени Света Богородица и свети Йоан Предтеча, молящи се (в *Деисис*). По-долу от Господа, в осем разделения в ляво и в дясно са поместени образите на светите Апостоли, на проороците, на отшелниците, на йерарсите, на свещеномъчениците и др. В четирите ъгъла са разположени четиримата Евангелисти, с техните символи.

Долу в центъра точно под Христа, на тъмен фон, е изографисан Честния Кръст Господен. В десния край на иконата забелязваме образа на един епископ молящ се коленнопреклонно (вж. икона 17).

В най-долния край на иконата е поместен следния надпис (вж. икона 18):

Χείρ Δοσιθέου μοναχού από το Πέκι της Σερβίας. 1821.
„ръка на монах Доситей от (гр.) Печ на Сърбия 1818 г.”

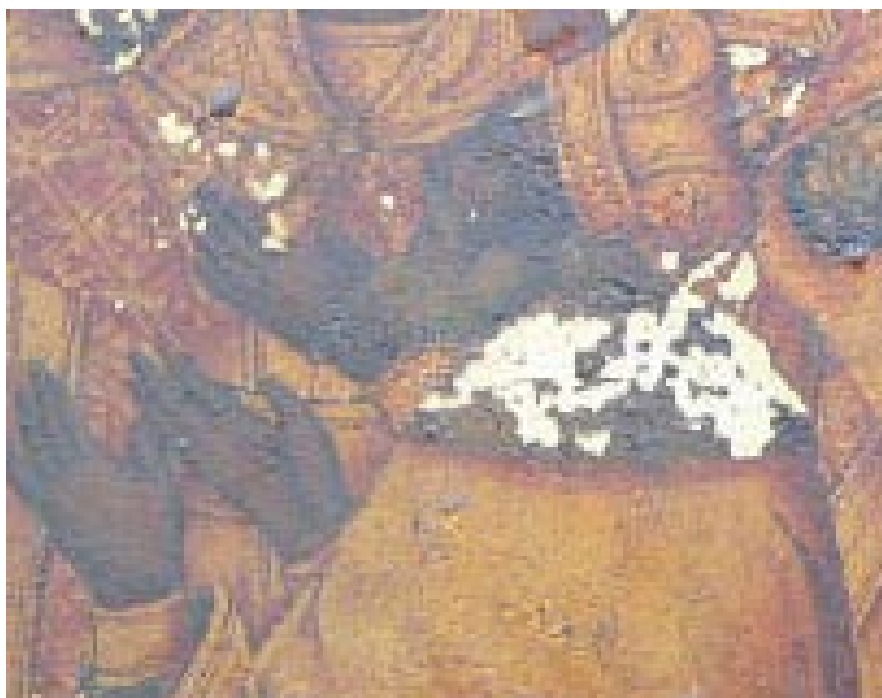
Ако сравним почеркът на този надпис с надписа от иконата на Иверския скит както и стила на двете икони стигаме до извода, че и двете са творение на художника Доситей от Печ - Сърбия. Данните за зографа са оскъдни, почти нищожни.

Тук можем да си зададем един въпрос Какво символизира тази икона? И какво иска да ни покаже с тази икона Доситей?

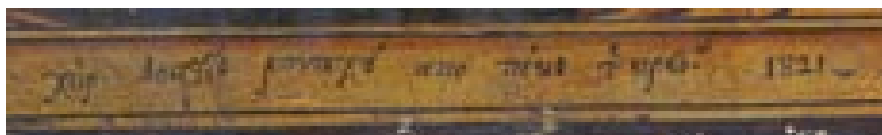
¹¹ G. Millet, J. Pargoire και ο L. Petit. *Recueil des Inscriptions Chrétiennes de L'Athos*. Paris 1904. (Θεσσαλονίκη 2004), σ. 57.

Икона 16

Икона 17

Икона 18

Χειρ Δοσιθέου μοναχού αλό το Πέκι της Σερβίας. 1821.
ръка на монах Доситей от Печ 1821 г.

Данните, с които разполагаме са следните: първо знаем името на художника. Второ тематиката на иконата, която Деисис, и е молитвен момент на всичките светии, заедно с Пресвета Богородица пред трона на Господа с най-характерният момент присъствието на молещият се епископ. Трето – известна е годината на създаването на иконата - 1821

Гореизложените данни ни дават правото да направим следното заключение:

Знае се, че сръбският зограф Доситей е бил запознат с течението на новомъчениците от Иверския скит, което е ръководено от Цариградския патриарх Григорий Пети и самият Доситей се е познавал лично с него, което ни налага извода, че образа на изографисания епископ е на Григорий Пети.

Икона на епископа

Портрета на Цариградскиа патриарх Григории Пети

Сравняването на единствения съществуващ портрет на Григорий с образа на епископа от иконата ни позволява да твърдим подобно нещо.

Иконата е създадена през 1821, която е и годината на мъченическата смърт на Григорий и същевременно година на Националното освобождение на Гърция.

Образът на епископа е нарисуван пред Господ Исус Христос до ликовете на новите мъченици, които той е подготвил. Той се моли за съдбата на своя род и своето паство. Молитвите на Патриарх Григорий са били чути. Патриарх Григорий, по произход от град Димицана, със създаването на школата за новите мъченици и с помощта на опитните старци на това движение, негови земляци – Никифор и Григорий и със съдействието на Онуфрий Ивирски, който е написал житията и службите на новите мъченици са вдъхновили и съгражданина си Палеон Патрон Германо да издигне знамето на свободата през 1821 година. Тук ще се задоволим с изнасянето на тези данни, а по-късно следва по-подробно праучване.

* * *

Тази новопоявила се култура в Атон - новомъченическата - не може да се нарече гръцка, въпреки че наставници, книжовници, спътници, иконописците и др. са били предимно гърци. Нито може да се характеризира поотделно за всяка държава в Балканите. Това, което е най-правилно и точно е да се характеризира като Атонска - Светогорска - Агиоритики. Защото в Света гора, като в градина на св. Богородица са цъфтяли - зюмбюли и рози от всичките православни общини на балканските народи. Всеки един народ по отделно е имал своята резиденция, а никога собственост. Това е атонският всеправославен дух, а не български, не гръцки, не сръбски, не руски и не румънски. Защото ако е бил в действителност само гръцки, румънски, руски, сръбски, български и др., просто нямаше да може

да оцелее и просъществува за толкова векове. И ако се прекрати тази спечифична роля на Атон като всеправославен център, много се страхувам дали въобще ще продължи да съществува в бъдещето.

Светогорските монаси днес нямат друг избор, освен да бъдат проводници и изразители на атонския дух и традиция. Отношението на Атон към тази православна монашеска традиция е основният белег за съществуването на Атон и същевременно и основна предпоставка за излъчването на атонските идеи в нашия съвремен свят.

Днешните събития в живота на балканските страни не трябва да ни оставят безразлични. Начините, по които можем да реагираме, са много. Убеден съм, че могат да бъдат използвани общите културни допирни точки на Православието и неговото влияние в езика, писменността, книжнината, поезията, изкуството, бита и т.н. Всички тези общи черти могат да се срещнат в Атон през вековете. Защото сърцето на Балканския полуостров и на цялото Православие е Света гора.

Съществуващата днес опасност от изопачаването или изчезването на атонската традиция бе предсказана от атонския мислител от XIX в. Козма Фламят (1852). Той предвиждал края на Атон само тогава, когато отслабването на атонската традиция и нарушаването на атонските идеи поведе до навлизането на светския дух в монашеския живот на Атон.

Ако погледнем днес Света гора ще видим, че целият полуостров е превърнат от работилница на духа, в една зидария за реставрация на сградите. И ако се измени, както се говори, начинът на управлението в Атон и се разреши на жени да го обитават, той ще се преобърне от първенстващ в една нищожност.

Подържането на духовната приемственост на Атон е това, от което се нуждае Европа особено днес. Защото Света гора и нейната святост принадлежат на Европа и на древните ѝ традиции. Според нашият съвременник, атонския възпитаник отец Плакида Десеилле; обединената Европа трябва да търси своите духовни основи не в империята на Карл Велики, но преди нея.

От направения анализ на всичките неизвестни, малоизвестни и непроучени материали за българските новомъченици, произлезли от школата на Атон, стигаме до извод, че гореизложената светогорска култура в частност е и българска както и българската традиция за новомъчениците е и Атонска.

ЛИТЕРАТУРА ПО ПРОБЛЕМА

- Сборницис житията на светиите
 Афонский Патерик, I-II, Спб., 1867
 Филарет, 1865: Филарет Чернигов, *Святне Южних славян*, I, Чернигов, 1865.
- Жеков, 1905: Н. Жеков, *Жития на светиите, описани на славянски език от светаго Димитрия Митрополита Ростовскаго и приложения жития на южнославянските светци от Филарета Архиепископа Черниговскаго*. Преведени на български език от Н. Жеков, Пловдив 1905.
- Партений, 1974: Еп. Партений Левкийски, *Жития на българските светиии*, I, С., 1974.
- Партений, 1979: Партений Левкийски, *Жития на българските светиии*, II, С., 1979.
- Попов, 1930. Попов, Хр. *Жития на светиите*, С., 1930.
- Поповия, 1972: Поповић Јустин, *Житија светих*. Београд, 1972.
- Филаретов, 1943: Филаретов, Хр. *Жития на българските светиии*, С., 1943. *Жития на светиите*, (Синодално издателство), С., 1991. Исторически паметници по времето на Заверата, 1884. Венеция 1799, Аθήναι 1856², Аθήναι 1961³. Този труд е преведен на руски от свещеник П. Соловьев с заглавие: „Християнские мученики, пострадавшие на Востоке со времени завоевания Константинополя турками”. Спб., 1862.
- Νέον Μαρτυρολόγιον, Венеция 1819, Ерμούπολις 1855-1857², Αθήναι 1873³, Αθήναι 1913⁴, Αθήναι 1930⁵.
 Ακολουθία και Μαρτύρια των αγίων ενδόξων τεσσάρων νέων οσιομαρτύρων Ευθυμίου, Ιγνατίου, Ακακίου και Ονούφριου, των εν τοις εσχάτοις καιροίς υπέρ Χριστού αθλησάντων, συγγραφέντα υπό Ονουφρίου Ιβηρίτου. Εκδίδονται δε υπό Ακακίου, μοναχού Προδρομίτου, εν Αθήναις 1862.
 Ακολουθία και Βίος του Αγίου Ενδοξου Οσιομάρτυρος Ευθυμίου του Νέου, Αθήναι 1949.
- Δουκάκης, Κ. Μέγας Συναξαριστής, πάντων των αγίων, τ. 1-12, εν Αθήναις 1889-1896.
- Δουκάκης, Κ. Νέον Μαρτυρολόγιον, Συνοπτική διήγησι πάντων των Νεομαρτύρων, Αθήναις 1897, σ. 22.
- Ματθαίου Β. Ο Μέγας Συναξαριστής, Αθήναι 1950 - 1956.
- Μάργαρη, Α. Συναξαριστής Νεομαρτύρων, Εκδόσεις „Ορθόδοξης Κυψέλης”, Μάργαρη, Α. Θεσσαλονίκη 1989.
- Αγίου Νικηφόρου του Χίου, Ιεραία Ακολουθία των Νεομαρτύρων, 1) Παρακλητική εις την Αγ. Τριάδα, 2) Ακολουθία επικήδειος εις πάντα μάρτυρα, 3) Ακολουθία κοινή εις πάντα νέον μάρτυρα, 4) Ακολουθία πάντων των νεοφανών μαρτύρων, εκδόσεις „Ορθόδοξος Κυψέλη”, Θεσσαλονίκη 1985.
- Νικόδημος Αγιορείτης, Συναξαριστής, Βενετία 1819.
- Περγαντώνης, Ι. Λεξικόν των Νεομαρτύρων, Περγαντώνης, Ι. Εκκλησιαστικάί Εκδόσεις Εθνικής Έκαντοταετηρίδος, τ. 8-10, Εν Αθήναις 1972.
- Κ. Ν. Σάθας, Κατάλογος των από της αλώσεως της Κωνσταντινουπόλεως μέχρι του 1821 έτους υπέρ της χριστιανικής πίστεως μαρτυρησάντων, Κ. Ν. Σάθα, Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη, Γ, εν Βενετία 1872, σ. 605-610.

Сборници с доглади

Τυρските завоевания и съдбата на балканските народи, отразени в исторически и литературни паметници от XV-XVIII век. Велико Търново, 1992.

Църквата и съпротивата на българския народ срещу османското иго, ЦИ, София 1981.

Πρακτικά Θεολογικού Συνεδρίου εις τιμήν και μνήμην των Νεομαρτύρων (17-19 Νοεμβρίου 1986), πρόνοια και προεδρία του Παναγιωτάτου Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης κ.κ. Παντελεήμονος του Β' Θεσσαλονίκη 1988.

Πρακτικά ΙΒ' Συνεδρίου Πατερικής Θεολογίας «Ο Άγιος και ο Μάρτυρας στη ζωή της Εκκλησίας. Εκδόσεις Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος. Υπεύθυνος καθηγητής Στυλ. Παπαδόπουλος, Αθήνα 1994, 293.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Динев, П. *Софийски книжовници през XVI век,* С., 1939.
- Динев, П. *Житието на Пимен Зографски.* - Изв. на Инст. за българска литература. 2(1954)233-248.
- Налбантова. Е. *Пауσιанската традиция в Троянския манастир.* - *Пауσιанска книжовност и книжовност в Велико Търново* 1994, 115-120. Динев, П. *Историческа съдба и съвременност.* С., 1972.
- Нихоритис, К. *Атонските новомъченици, загинали от турците.* - Сб. *“Τυρските завоевания съдбата на балканските народи отразени в исторически литературни паметници от 15-18 век”.* Велико Търново, 1992, 352-367.
- Нихоритис, К. *Атон като център на новомъченичеството (Светогорски български новомъченици).* - В: *Български език и литература*, 5-6 (1998)49-64.
- Нихоритис, К. *Света гора Атон и българското новомъченичество.* София 2001, 453 стр.

Nichoritis Konstantinos

THE HAGIORIT HAGIOGRAPHER DOSITHEOS FROM PECH OF SERBIA

In the beginning of the 18 century and concretely in Skiti of Iviron, where it was *Athonian school of New Martyrs*, we nice! enough work that had the sign, in Greek and in Slavic, „*χειρ Δοσιθέου από το Πέκι της Σερβίας, 1818* “ (*by the hand of Dositheï monk from Pech of Serbia, 1818*). In that are pictured the New Martyrs Efthimios (Peloponnese), Ignatios (Stara Zagora) and Akakios (Serres). This picture is important heirloom of newer Orthodoxy, was manufactured one and a half year after the martyrdom of the third person of the team and it was order of alone Onufrios from the Gabrovo of Bulgaria, which executed the same year of the main fact ion of the picture, 1818. In the same Skill, work of the same liagiographer, is also a picture of New Martyr Onufrios.

Work of same painter we meet also in the abbey of Pantokratoros, in 1821, picture iconostasis in chapel of abbey. Dosilheos should be taught the painting in Mount Athos, as he follows the same technique as Nikiforos, from Agrafa, and his team.